

УДК 351/354

DOI: 10.35432/tisb312024308620

Максим Крайнюков

аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції

Навчально-наукового інституту публічної служби та управління

Національний університет «Одеська політехніка»

<https://orcid.org/0009-0003-7624-5784>

e-mail: m.krainyukov@yahoo.com

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СУДОВОЇ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

Одним із пріоритетних напрямів модернізації публічного управління та адміністрування в Україні є вдосконалення сфери надання публічних послуг на основі втілення концепції сервісної держави. Концепція сервісної держави передбачає зміну підходу до управління в публічному секторі, трансформацію засад відносин між публічними органами і громадянами. Головним призначенням держави стає служіння людині, а ключовою функцією публічних установ – надання якісних послуг громадянам. Сервісний підхід у публічному управлінні насамперед передбачає упровадження методів і технологій управління, спрямованих на підвищення якості публічних послуг.

На даний час адміністрування вже стало визнаною наукою, яка набула практичного втілення у бізнесі та публічному управлінні. Відносно пізніє визнання судами необхідності застосування методів адміністрування пояснюється тим, що суди за своїм характером є консервативними органами держави, а також тим, що адмініструванням у судах займалися фахові юристи, які намагалися зосередитися винятково на функції суду – відправленні правосуддя і, відверто кажучи, не були добре обізнані з методами адміністрування.

Конституційних прав громадян потребує адміністрування з боку держави та уповноважених суб'єктів місцевого самоврядування. Визначення та прийняття засад реалізації та захисту цих прав покладається на систему публічного управління та її органи, проте сама реалізація та забезпечення цього процесу - це завдання системи публічного адміністрування, яка за допомогою наділених компетенцій та інструментів адмініструє (реалізує) зазначений процес у вигляді публічних послуг.

З метою обґрунтування існування публічного адміністрування судовою системою проаналізуємо теоретично визначені складові цієї системи за наявності наступних елементів: конституційне право особи – суб'єкт публічного адміністрування – організація реалізації правового інтересу – публічна послуга.

Предметом публічного адміністрування судової системи виступає право на судовий захист передбачене статтею 55 Конституції України реалізація та захист якого покладається на судову систему держави.

Разом з тим, як зазначено у вищенаведеному тлумаченні Конституційного суду України, право на судовий захист за своєю природою є можливість особи, яку вона реалізує за власним волевиявленням шляхом здійснення визначених законом дій. Однієї з вимог здійснення таких дій є їх платність, тобто сплата державного мита за звернення.

Звертаючись до легального визначення адміністративна послуга, яке закріплено у ст. 1

Законі України «Про адміністративні послуги» слід відзначити, що адміністративною послугою визнається «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону» [1]. Також визначається, що суб'єктом надання адміністративної послуги визнається орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги [1].

Одночасно з цим, не зважаючи на наявність ряду ознак адміністративної послуги, Закон України «Про адміністративні послуги» досить імперативно вказує, що цей закон не поширюється на ряд відносини, зокрема судочинства. Аналізуючи перелік виключень з-під регулювання даного закону, можна дістатися висновку, що виключені були правовідносини з надання адміністративних послуг, які регулюються спеціальним законодавством та в силу окремих особливостей не можуть підпадати під уніфіковані засади правового регулювання адміністративних послуг. Тому заперечення існування судових послуг на підставі виключення з предмету регулювання Закону України «Про адміністративні послуги» не носять обґрунтованості.

Звісно, відсутність законодавчого визначення судової послуги вносить можливість різних дискусій щодо її визнання чи не визнання такої, проте більшою шкоди від не визнання її сутності як послуги, на наш погляд, є не можливість користуватися потужним інститутом захисту прав споживачів, який вмщує дотримання значної кількості параметрів як-то якості, своєчасності, ефективності та ін.

У той же час, практична площина та розвиток судової системи свідчить та підкріплює наше бачення та визнання процесу реалізації права на судовий захист як послугу, яка надається публічним органом, а тому має відповідає характеристиці «адміністративна». На офіційних сайтах судів (Вінницького окружного адміністративного суду, Сьомий апеляційний адміністративний суд та ін.) розміщені розділи, які мають назву «Судово-адміністративні послуги» серед яких зазначаються «направлення SMS на мобільний номер», «копія рішення», «надання копій матеріалів справи в електронному вигляді» та інше [2].

Вказане свідчить, що переформатований підхід та осмислення власної ролі судової влади у реалізації державної функції захисту прав громадян відповідає концепції сервісної держави, яку Євтушенко О.Н. визначає як особливу політичну форму організації публічної влади, яка володіє спеціальним апаратом управління, спрямованим на надання публічних послуг індивідам, а також систему соціально-правових гарантій гідного життєзабезпечення людини, її прав і свобод [3, с. 32].

Правова сутність послуги визначена ст. 901 Цивільного кодексу України за якою одна сторона «зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором» [4].

Визначена правова конструкція послуги відповідає заданим параметрам судово-адміністративної послуги, яка публічно визначається суб'єктами судової влади. Так, за суспільною домовленістю між суспільством та державою (сторони), судові (публічні) органи зобов'язуються надати послугу (пов'язана із правосуддям), а позивач (замовник) зобов'язується оплатити (сплата державного мита) суб'єкту надання судово-

адміністративних послуг (виконавцеві) зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (звільнення від сплати державного мита).

Безумовною особливістю судової послуги є її мета – визначення справедливості через механізм правосуддя. Таким чином, споживач суддівських послуг звертаючись до суб'єктів відправлення правосуддя очікує на якісну послугу – справедливість. В цьому контексті виникає найсуттєвіша складність реалізації конструкції судової послуги – це її вимір та забезпечення. Не вдаючись до детального аналізу поняття «справедливість», маємо відмітити що така категорія є вкрай складною для оцінки враховуючи її суб'єктивний характер. Позивач звертається до системи правосуддя з метою встановлення справедливості за його суб'єктивним внутрішнім переконанням, підкріпленим нормативно-правовою позицією, яка у кожному випадку потребує об'єктивного та неупередженого правоаналізу.

Суддя апеляційного Івано-Франківського суду, Андрій Малєєв, розмірковуючи над послугою справедливості, дістався висновку, що «по-перше, послуга повинна бути визначеною, щоб особи задалегідь знали, як і у якій формі вони її отримають. Визначеність послуги вказує на її конкретні споживчі якості – належність до певного класу речей чи процесів, що споживаються. По-друге, вона повинна бути уніфікованою – однаковою для всіх споживачів, які за нею звертаються. Це передбачає існування формальних стандартів, відповідно до яких ця послуга надається. По-третє, вона повинна бути однаково доступною. Реальна доступність судової послуги для споживачів є складовою її справедливості. По-четверте, послуга надається і отримується не вся одразу, а поступово. Послуга правосуддя надається у різних сферах і у різний час до завершення провадження в справі. Це дає можливість усю послугу, яка надається судом, поділяти на складові частини – ряд послуг, що послідовно надаються на кожній стадії проходження справи» [5].

Для споживача ця послуга представляє собою процес звернення до відповідного сервісу суду, очікування та отримання копії. Для суду необхідний комплекс організаційно-технічних заходів від різних операторів: взаємодія зі споживачем, ідентифікація проблеми, визначення шляху руху документації, реєстрація в базах даних, передача для виконання і так далі. Загальна сукупність операцій, необхідних для надання конкретної послуги, може бути охарактеризована як протокол операцій. Основна ідея полягає в тому, щоб для кожної послуги був встановлений формально визначений протокол операцій. Так, у разі можливості розроблення системи послуг та відповідних протоколів операцій, можна визначити необхідні ресурси для ефективного забезпечення якості надання цих послуг.

Важливою складовою інституту послуги є оцінка якості надання послуг. Виміряти якість лише за розповсюдженим методом опитування споживачів (громадян) щодо задоволеності наданих послуг, на наш погляд, є некоректним виміром. Відчуття задоволеності є суб'єктивним. Натомість кількість повторних звернень за послугою може розглядатися як критерій якості, адже у випадку незадоволеності якості споживач не повертається. Однак, в контексті нашого дослідження маємо врахувати, що на судові послуги фактично є монополія держави. Споживач, громадянин не має фактично вибору за якістю послуг, адже вони надаються та забезпечуються суб'єктами публічно-владних структур в силу діючого законодавства України.

У той же час, саме відсутність стандарту якості та належної ефективності судових послуг призводить до розвитку та популяризації таких інститутів захисту прав та інтересів як інститут альтернативного врегулювання спорів, наприклад медіація. Прийнятий 16.11.2021 р. Закон України «Про медіацію» від № 1875-IX визначає «правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору)». Прийняття

Закону «Про медіацію», внесення змін до ряду кодексів, які передбачають можливість використовувати медіацію при вирішенні широкого спектру спорів (земельні, господарські, у нотаріаті та інше), свідчить про пошуки та встановлення споживачами судових послуг більш ефективних та якісніших механізмів захисту прав та інтересів через альтернативне врегулювання спорів. Звісно, такі механізми потребують адміністрування, проте за досвідом закордонних країн воно відбувається шляхом організації саморегулювання, що також є викликом для правових засад публічного адміністрування судових послуг.

Література

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст. 409.
2. Офіційний сайт Сьомого апеляційного адміністративного суду. URL: <https://7aac.gov.ua/service/>
3. Євтушенко О.Н. Роль державної влади й місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. Наукові праці. Науково-методичний журнал. Політичні науки. 2009. С. 32–37.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356.
5. Малєєв А. Судові послуги, операції, стандарти. Слово національної школи суддів. 2015, № 2 (11). Режим доступу: <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/ua/arkhiv-nomeriv/2015/2-11-2015/18-2015/541-sudovi-poslugi-operatsiji-standarti>.